

УДК 355.588:347.132.15

*Тищенко В.О., канд. наук держ. упр., доцент,
Білошицький М.В., канд. хім. наук, доцент, с.н.с.,
Сидоренко В.Л., канд. техн. наук, доцент, Власенко Є.А.*

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ І НАСЕЛЕННЯ ДО ДІЙ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

У науковій статті відображено проблеми щодо стану підготовки керівного складу служби цивільного захисту і населення до дій під час виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Наведено стисло інформацію з проблем реалізації міжгалузевої складової системи підвищення кваліфікації за цільовим призначенням у сфері цивільного захисту.

Ключові слова: керівний склад, цивільний захист, надзвичайна ситуація, навчання населення, підвищення кваліфікації.

Основою будь-якого громадського прогресу у світі є освіта. Цей висновок узгоджується із загальносвітовими і європейськими тенденціями розвитку сучасного суспільства. в якому освіта стає однією із пріоритетних галузей економіки. Відповідно до зростаючих потреб розвитку суспільства, особливо в забезпеченні національної безпеки і стійкого економічного розвитку, країни стали більше приділяти уваги ефективності і якості підготовки професійних кадрів в системі вищої освіти.

Система підготовки офіцерських кадрів в її цілісному прояві складається з сукупності підсистем, об'єднаних єдиним задумом, концепцією функціонування для ефективного виконання державного замовлення з підготовки кадрів для силових відомств. Безпека людини, її життя і здоров'я Конституцією України визнано найвищою соціальною цінністю. Кожний

громадянин України має конституційне право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [1]. Глобальний розвиток людської цивілізації, крім позитивних надбань, породив чисельні загрози життєво важливим інтересам людини і громадянина, суспільства і держави. Значне місце серед цих загроз займають небезпеки техногенно-природної сфери. Багато з них у тій чи іншій мірі притаманні й Україні [1, 6]. У зв'язку з цим велика роль у забезпеченні техногенної та природної безпеки відводиться системі підготовки керівного складу служби цивільного захисту і населення до дій у надзвичайних ситуаціях [4].

Постановка завдання. Розглянути проблеми з реалізації міжгалузевої складової системи підвищення кваліфікації і шляхи оптимізації та удосконалення системи підготовки керівного складу служби цивільного захисту і підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях.

Аналіз останніх публікацій. Питання оптимізації та удосконалення системи підготовки керівного складу служби цивільного захисту і населення до дій у надзвичайних ситуаціях досліджується такими вченими як О.В. Альбощій, С.О. Андрєєв, М.В. Болотських, П.Б. Волянський, В.П. Зосімов, В.П. Садковий, О.О. Труш, А.В. Терент'єва, Л.В. Ушаков [6, 7, 8], але питання оптимізації та удосконалення системи підготовки керівного складу служби цивільного захисту і населення до дій у надзвичайних ситуаціях ще недосліджені у повному обсязі.

Виклад основного матеріалу. Головною метою підвищення кваліфікації керівного складу цивільного захисту та навчання населення є своєчасне і систематичне оновлення, поглиблення спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для виконання певних функцій, удосконалення професійних знань і підвищення практичної готовності органів управління, сил Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ) [5] до дій щодо реалізації державної політики у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації та формування здатності людини в умовах особистих та колективних дій подолати

фактори, які завдають шкоду або загрожують життю, здоров'ю та призводять до значних матеріальних збитків та втрати майна.

Реалізацію міжгалузевої складової системи підвищення кваліфікації керівних, управлінських кадрів та фахівців, на яких поширюється дія законів у сфері цивільного захисту покладено на Інститут державного управління у сфері цивільного захисту та Мережу територіальних курсів, навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (далі – Мережа курсів, центрів) [3], а системи підготовки населення покладалася – на місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ та організацій у разі постійного надання їм консультаційно-методичної допомоги з боку курсів, центрів.

Навчання населення діям в умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру повинно забезпечуватись системою його підготовки і здійснюватись за відповідними групами, які обумовлені необхідним для їх представників об'ємом знань, умінь і навичок, а саме:

керівний склад цивільного захисту та інші управлінські кадри і фахівці, на яких поширюється дія законів у сфері цивільного захисту;

працівники, які зайняті у сфері виробництва та обслуговування;

непрацююче населення (дорослі громадяни, що не зайняті у сфері виробництва та обслуговування);

студентська, учнівська молодь та вихованці дошкільних навчальних закладів.

Проблеми з реалізації міжгалузевої складової системи підвищення кваліфікації полягають у наступному:

щорічна фактична кількість слухачів, які повинні проходити підвищення кваліфікації за цільовим призначенням у сфері цивільного захисту (функціональне навчання) в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту та у Мережі курсів, центрів, нижче запланованої, що свідчить про недостатньо вимогливе ставлення до цього питання керівників

місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та територіальних органів управління ДСНС в регіонах, на яких законодавчими та іншими нормативно-правовими актами покладено забезпечення виконання цих питань;

навчання студентської та учнівської молоді з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності у навчальних закладах поступово зводиться нанівець тому, що кількість навчального часу на ці дисципліни постійно скорочується. Затверджені МОН у травні 2002 року та погоджені МНС змістовні частини галузевих стандартів вищої освіти підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста та бакалавра щодо гуманітарної, соціально- економічної та екологічної освіти, освіти з безпеки життя і діяльності людини й охорони праці у навчальний процес не впроваджені у зв'язку з низькою виконавчою дисципліною окремих закладів вищої освіти;

не реалізовано передбачену постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. № 819 “Про затвердження порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту” (зі змінами внесеними згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 230 від 28.03.2018) можливість створення місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування міжрайонних курсів на засадах комунальної власності для обслуговування міст і районів, які не віднесено до груп з цивільної оборони, що надало б можливість розширення мережі навчально-методичних установ у відповідному регіоні для збільшення рівня збільшення слухачів, а також покращення підготовки керівного, управлінського складу і фахівців та навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях [3, 4, 5];

низька забезпеченість навчальних закладів, установ, що здійснюють підвищення кваліфікації у сфері цивільного захисту та об'єктів господарської діяльності, на яких здійснюється навчання населення, навчальною матеріально-

технічною базою, табельним майном та обладнанням для практичної підготовки особового складу формувань, незадовільне утримання колективних засобів захисту та навчально-матеріальної бази;

на регіональному та місцевому рівні через низьку виконавську дисципліну та зниження контролю за організацією навчання населення правилам користування засобами захисту в разі виникнення надзвичайних, несприятливих побутових або нестандартних ситуацій та організацією тренувань необгрунтовано скорочується кількість практичних занять, повільно оновлюються тематичні експозиції з пожежної безпеки, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та удосконалення об'єктової навчально-матеріальної бази з цих питань;

строки проведення навчань і тренувань часто необгрунтовано переносяться, плани розробляються формально і з запізненням, особливості регіонів і територій практично не враховуються;

в окремих регіонах відсутні консультаційні пункти з питань цивільного захисту органів місцевого самоврядування.

Для досягнення ефективного вирішення завдань з підготовки керівного складу цивільного захисту та інших управлінських кадрів і фахівців повинна діяти єдина система навчання, основними завданнями якої є:

забезпечення безперервності, єдності і поступовості з обов'язкового вивчення громадянами України основних засобів захисту і дій у надзвичайних ситуаціях техногенного та природного характеру;

надання керівному складу цивільного захисту та іншим управлінським кадрам і фахівцям, на яких поширюється дія законів у сфері цивільного захисту, центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, а також аварійно-рятувальних служб необхідних знань, умінь і навичок, які забезпечують здатність посадових осіб компетентно і відповідально виконувати функції управління техногенною і природною безпекою населення, територій та

об'єктів господарської діяльності, впроваджувати технології, спрямовані на зменшення ризиків виникнення і пом'якшення наслідків надзвичайних ситуацій та їх ліквідацію;

вивчення основних засобів захисту від надзвичайних ситуацій працівниками, які зайняті у сфері виробництва та обслуговування, та територій з урахуванням специфіки робочих місць, набуття практичних вмінь щодо використання засобів індивідуального захисту і сприяння проведенню рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації надзвичайної ситуації на об'єкті, оволодіння відомостями, передбаченими планами реагування (цивільного захисту), локалізації і ліквідації аварій (катастроф) щодо правил поведінки і дій у разі виникнення надзвичайної ситуації на об'єкті господарської діяльності, навичками з надання першої домедичної допомоги потерпілим;

отримання мінімально достатніх відомостей населенням, не зайнятим у сфері виробництва та обслуговування про стан безпеки за місцем проживання з урахуванням ризику виникнення техногенних загроз та стихійного лиха, заходів щодо усунення і мінімізації їх наслідків, засобів інформування і оповіщення населення, порядку укриття його в захисних спорудах цивільного захисту (цивільної оборони), забезпечення засобами індивідуального захисту та дій під час проведення евакуації, засвоєння елементарних навичок з використання (виготовлення) засобів індивідуального захисту (простіших засобів захисту) та надання першої домедичної допомоги, само- та взаємодопомоги;

надання студентам закладів вищої освіти необхідного обсягу знань з питань цивільного захисту для виконання ними певних функцій з їх обов'язків на первинних посадах відповідної галузі, а учням та вихованцям середніх та дошкільних навчальних закладів – мінімально достатнього та необхідного рівня компетенції для безпечного перебування їх в навколишньому середовищі.

Реалізацію цих завдань може бути забезпечено за рахунок:

підготовки керівного складу:

підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за професійними програмами;

навчання за програмами підвищення кваліфікації цільового призначення у сфері цивільного захисту у навчальних закладах, установах підвищення кваліфікації;

навчання за програмами підготовки на об'єктах господарської діяльності;

тренувань і навчань, навчально-методичних, спеціальних зборів;

підготовки працівників, які зайняті у сфері виробництва та обслуговування:

навчання у складі невоєнізованих формувань цивільного захисту (ЦЗ) за програмами загальної і спеціальної підготовки на об'єктах господарської діяльності та у навчальних закладах, установах підвищення кваліфікації;

навчання у складі навчальних груп працівників, які не входять до складу невоєнізованих формувань;

проведенні навчань, тренувань непрацюючого населення;

навчання за програмою підготовки з ЦЗ за місцем проживання, а також за допомогою заходів просвітницько-інформаційної роботи та пропаганди знань серед населення з питань захисту та дій у надзвичайних ситуаціях;

підготовки студентської, учнівської молоді та дітей дошкільних навчальних закладів;

навчання за навчальними програмами підготовки з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у закладах середньої, професійно-технічної та вищої освіти;

проведення “Днів ЦЗ” у мережі загальної середньої та професійно-технічної освіти та “Тижнів безпеки дитини” у мережі закладів дошкільної освіти у мережі позашкільних закладів та дитячих рухів з рятувальної справи та безпеки життєдіяльності;

створення навчально-матеріальної бази навчальних закладів, установ і

об'єктів господарської діяльності, що відповідає сучасним вимогам, оснащення їх технічними засобами навчання, пристроями і обладнанням;

забезпечення дієвого контролю за виконанням завдань цивільного захисту з боку відповідних підрозділів урядового органу державного нагляду у сфері цивільного захисту.

Висновки.

1. Обґрунтовано основні проблеми з реалізації міжгалузевої складової системи підвищення кваліфікації.

2. Доведено за яких дій може бути впроваджена реалізація завдань з підготовки керівного складу служби цивільного захисту і населення до дій у надзвичайних ситуаціях.

3. Визначено, що навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється:

за місцем роботи – працюючого населення; за місцем навчання – дітей дошкільного віку, учнів та студентів; за місцем проживання – непрацюючого населення [4].

4. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту за відповідними професіями, спеціальностями (спеціалізаціями), освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями здійснюються навчальними закладами цивільного захисту, що утворюються відповідно до законодавства та є закладами державної форми власності. Крім того Положення про підготовку керівних кадрів потребує внесення змін та осучаснення [3].

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 24 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996/ № 30. Ст. 141.

2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 р.

№ 5403-VI / Відомості Верховної Ради України. 2013/ № 34–35 Ст. 458.

3. Про затвердження порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 року № 819. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/819-2013-%D0%BF> (дата звернення 17.05.2018).

4. Про затвердження порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 року № 444. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF> (дата звернення 17.05.2018).

5. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року № 11. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF> (дата звернення 17.05.2018).

6. Зосімов В.П., Садковий В.П., Ушаков Л.В. Управління та організація діяльності у сфері цивільного захисту. Харків, 2006. – 370 с.

7. Альбощій О.В., Болотських М.В., Кулешов М.М. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Харків, 2009. – 370 с.

8. Осипенко С.І., Іванов А.В. Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту. Київ, 2008. 286 с.

9. Публічне управління: виклики XXI століття. Збірник тез XIII Міжнародного наукового конгресу 21-22 березня 2013 р. ХарPI НАДУ “Магістр”. Харків, 2013. – 368 с.

10. Матеріали 19 Всеукраїнської науково-практичної конференції рятувальників 10-11 жовтня 2017 р. Київ, 2012. – 530 с.